

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ СПОРТСМЕНІВ

Юрій Дутчак, д. пед.н., професор

*Хмельницький національний університет
Хмельницький, Україна*

Вступ. В сучасних соціально економічних умовах спорт вищих досягнень є важливою складовою міжнародного престижу держави, засобом популяризації здорового способу життя та інструментом соціальної інтеграції. Для забезпечення ефективності підготовки висококваліфікованих спортсменів необхідно використання системного підходу, значних ресурсів і ефективного управління. Таким чином, держава відіграє ключову роль у регулюванні цього процесу, створюючи умови для розвитку спортивного потенціалу та досягнення високих результатів на міжнародній арені.

Державне регулювання здійснюється через нормативно-правове забезпечення сфери фізичної культури і спорту, яке визначає правові засади функціонування, розподіл повноважень між суб'єктами публічної влади, механізми фінансування та гарантії реалізації прав громадян. Водночас чинна нормативно-правова база України у сфері фізичної культури і спорту характеризується низкою проблем: фрагментарністю, надмірною декларативністю окремих норм, недостатньою узгодженістю стратегічних документів, а також обмеженою адаптованістю до міжнародних стандартів.

Різні аспекти державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту висвітлено в наукових працях В. А. Базенко [1], С.М. Домбровська [2], М. В. Дутчак [3], О. Р. Шевчук [5] та інших.

Мета дослідження: встановити сутність та можливі шляхи вдосконалення державного регулювання підготовки висококваліфікованих спортсменів.

Матеріал і методи дослідження. Для вирішення поставленої мети нами застосовувався комплекс методів дослідження: аналіз літературних джерел; аналіз документів; порівняльний аналіз; системний підхід.

Результати дослідження та їх обговорення. На сучасному етапі розвитку спорту вищих досягнень підготовка спортсмена, на думку О. Р. Шевчука, зумовлена необхідністю досягнення двох взаємозалежних цілей:

- 1) підготовки спортсмена, здатного самовіддано в найскладніших умовах змагальної діяльності вести спортивну боротьбу за перемогу;
- 2) виховання моральних якостей особистості спортсмена, що відповідають потребам суспільства [5, с. 133].

Для ефективного розвитку спорту вищих досягнень, вважаємо за необхідне забезпечити гармонічну комбінацію державного регулювання, уникнути протиріч, на якій би основі вони не виникали

Державне регулювання підготовки висококваліфікованих спортсменів є цілеспрямована діяльність органів влади всіх рівнів, спрямована на

формування, реалізацію та контроль політики у сфері спорту вищих досягнень. Воно включає правові, організаційні, фінансові та кадрові механізми, що забезпечують ефективну систему спортивної підготовки та її орієнтацію на людину як центральну цінність, що зумовлює специфіку методів та інструментів державного впливу.

Аналіз спеціальних літературних джерел [1, 2, 5] дозволив виокремити наступні особливості державного регулювання підготовки висококваліфікованих спортсменів: пріоритетність розвитку спорту вищих досягнень, нормативно-правове забезпечення, централізована система управління, науково-методичне забезпечення, фінансово-економічна підтримка, система відбору та підготовки резерву, антидопінгова політика, соціальний захист спортсменів, міжнародне співробітництво.

Держава визначає спорт вищих досягнень як один із пріоритетних напрямів, оскільки успіхи спортсменів на міжнародних змаганнях сприяють формуванню позитивного іміджу країни. В Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року зазначено, що «Україна - спортивна держава, що належить до групи передових країн, де створено умови та можливості для ефективної підготовки спортсменів світового рівня, визначено важливість орієнтації на олімпійські, неолімпійські види спорту та види спорту осіб з інвалідністю» [4].

Підготовка спортсменів регулюється законодавчими актами, державними програмами та стандартами. Встановлюються вимоги до тренувального процесу, кваліфікації тренерів, функціонування спортивних установ і участі у змаганнях.

Централізована система управління є однією з ключових особливостей державного регулювання підготовки висококваліфікованих спортсменів. Вона передбачає існування чіткої ієрархічної структури органів управління, у якій провідну роль відіграють центральні органи виконавчої влади сфери фізичної культури і спорту.

На загальнодержавному рівні визначаються стратегічні пріоритети розвитку спорту, затверджуються державні програми підготовки спортсменів, встановлюються єдині стандарти тренувального процесу, вимоги до кваліфікації тренерів та функціонування спортивних закладів. Центральні органи влади також координують діяльність національних збірних команд, спортивних федерацій, центрів олімпійської підготовки та шкіл вищої спортивної майстерності.

На регіональному та місцевому рівнях органи влади забезпечують реалізацію державної політики з урахуванням територіальних особливостей. Вони відповідають за розвиток спортивної інфраструктури, утримання спортивних закладів, організацію навчально-тренувального процесу та підготовку спортивного резерву. Такий розподіл повноважень дозволяє поєднати централізоване управління з практичною реалізацією на місцях.

Важливою складовою централізованої системи є взаємодія державних органів із громадськими організаціями, зокрема спортивними федераціями та клубами. Хоча ці організації мають певну автономію, держава здійснює

координацію їх діяльності через механізми акредитації, фінансування, контролю та встановлення нормативних вимог.

Централізація управління забезпечує єдність підходів до підготовки спортсменів, ефективний розподіл фінансових, матеріальних і кадрових ресурсів, а також можливість швидкого реагування на виклики у сфері спорту. Водночас надмірна централізація може знижувати гнучкість системи, тому сучасні тенденції передбачають поєднання централізованого керівництва з елементами децентралізації та розширенням повноважень регіонів і спортивних організацій.

Фінансово-економічна підтримка передбачає фінансування підготовки національних збірних команд, участь у міжнародних змаганнях, розвиток спортивної інфраструктури та стимулювання спортсменів і тренерів шляхом виплат стипендії, премії та соціальні гарантії.

Науково-методичне забезпечення є однією з визначальних складових системи підготовки висококваліфікованих спортсменів. Воно охоплює комплекс наукових досліджень, методичних розробок і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності тренувального процесу та досягнення максимальних спортивних результатів.

Основою науково-методичного забезпечення є використання досягнень різних галузей науки, зокрема фізіології, біомеханіки, спортивної медицини, психології, педагогіки та теорії і методики фізичного виховання. Завдяки цьому формується науково обґрунтована система підготовки спортсменів, яка враховує індивідуальні особливості організму, рівень підготовленості та специфіку виду спорту.

Держава відіграє важливу роль у розвитку науково-методичного забезпечення через фінансування наукових досліджень, підтримку профільних наукових установ, лабораторій та центрів спортивної науки. Значна увага приділяється впровадженню інноваційних технологій у тренувальний процес, таких як цифровий моніторинг фізичного стану спортсменів, аналіз великих даних, використання відеоаналізу техніки виконання вправ.

Важливим елементом є розробка та впровадження сучасних методик тренування, які базуються на принципах періодизації навантажень, індивідуалізації підготовки та оптимізації відновлювальних процесів. Методичні рекомендації забезпечують тренерів інструментами для планування тренувального процесу, контролю за станом спортсменів і корекції програм підготовки.

Окрему роль відіграє система підвищення кваліфікації тренерських кадрів, яка передбачає проведення семінарів, тренінгів, науково-практичних конференцій і стажувань. Це сприяє поширенню передового досвіду та впровадженню новітніх підходів у спортивну практику.

Держава здійснює контроль за дотриманням правил чесної гри, впроваджує антидопінгові програми та співпрацює з міжнародними організаціями для запобігання порушенням.

Висновки. Державне регулювання підготовки висококваліфікованих спортсменів є складним і багатогранним процесом, що охоплює різні аспекти

суспільного життя. Його ефективність визначає рівень розвитку спорту в країні та її конкурентоспроможність на міжнародній арені. Вдосконалення цієї системи є важливою умовою досягнення стабільних спортивних результатів і формування здорової нації.

Список використаної літератури.

1. Базенко В.А. Механізми підтримки розвитку фізичної культури та спорту в умовах децентралізації. Публічне управління і адміністрування в Україні, Вип.1, 2017. С.20-27

2. Домбровська С. М., Вавренюк С. А., Палюх В. В. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні: Монографія. НУЦЗУ, 2020. 313 с.

3. Дутчак М.В. Моніторинг в системі державного управління спортом для всіх в Україні. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. №9, 2009. С. 34-43

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 року № 1089 «Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>. Дата звернення 1.03.2026.

5. Шевчук О.Р. Теоретичні основи державного регулювання фізичної культури та спорту в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 10. 2019. С.132-135.